

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 21. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg12-shoot-idm140252802480640/facsimile.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

INLEDNING

indflettede han heri (§§ 168-172) en dramatisk Skildring af Branden, da den uventet naaede hans Bolig og Observatoriet. Familien evakueres i Huj og Hast: »Tjenestepigerne sendes bort med otte Børn, hvoraf fire nøgne lige fra Sengen. Ammen gaar bort med den nyfødte paa Armen; paa Vejen kommer hun bort fra de andre og findes først efter tre Ugers Forløb«. Sammen med Hustruen, der lige er kommet op efter Fødslen, og sin ældste, sekstenaarige Søn, forsøgte Horrebøw at redde hvad reddes kunde. Holberg kendte udmærket Basis Astronomiæ. I sin Rektortale 1736 havde han, lidt ironisk maaske, prist Horrebøw for deri at have offentliggjort Ole Rømers berømte Tredagesobservationer (se VIII, S. 343-44).

Det tredje Brev

Selvbiografiens tredje Levering kom 1743 sammen med en ny Afdeling latinske Epigrammer, fremkaldt af Arbejdet med Jødiske Historie (1742).

Dette store Brev falder nu ogsaa, litterært, i forskellige Dele. Først den sædvanlige Beretning. Holberg overtog 1737 som Kvæstor Universitetets økonomiske Administration og fritoges til Gengæld for at holde Forelæsninger. Han udgav sin Kirkehistorie (1738), »som det ikke vilde være spildt Ulejlighed at oversætte«, samt sine Heltehistorier (1739), der ikke behøver udførlig Omtale, da Værket »er oversat til Tysk«. Men snart kommer han til Niels Klims underjordiske Rejse (1741), som faar en meget udførlig Behandling, skønt den i 1743 var tilgængelig for Ulandet, ikke blot i Originalens Latin, men i tysk, hollandsk, fransk og engelsk Oversættelse. Aarsagen er tydelig; Holberg vil vise, at en affejende Kritik af Originalen, der var fremkommet i Göttingen (Göttingische Zeitungen von gelehrten Sachen for 12. Juni 1741) var inspireret fra København eller skrevet dér (se S. 300). Anmelderen undrer sig ikke over, »hvis Rygtet ellers taler sandt«, at Salget af Bogen er forbudt i København. Hol-

TRE BREVE OM MIG SELV

berg vidste Besked om en bedre Anmeldelse: han har paa Tysk citeret meget rosende Udtalelser i et Leipzig-tidsskrift (Neue Zeitungen von Gelehrten Sachen for 22. Juni 1741; se nærværende Bind S. 200). Derimod kendte han næppe en meget rosende Anmeldelse af Originalen i et fransk Tidsskrift, som udkom i Haag (Nouvelle Bibliothèque ou Histoire des principaux Ecrits qui se publient, for November 1741). Havde han læst den, vilde han sikkert i 3. Levnedsbrev eller senere have citeret denne Anmelder, som erklærer, at Satiren i *Niels Klim* har større Almenværdi end den i *Gullivers Rejser*. Hjertet vilde have hoppet i Livet paa Holberg, hvis han havde læst disse Ord.

Holberg har haft Grund til at føle sig urolig for Niels Klims Virkning i Danmark. I København satte et Par pietistiske Teologer, Hofpræsterne J. B. Bluhme og Erik Pontoppidan, sig i Bevægelse for at faa Skriftet forbudt som stridende mod Religionen. Vi véd af et Brev fra Holbergs Kollega, Hans Gram, at det »stod imellem 5 og 7«, om Niels Klim skulde konfiskeres. Det skete ikke, men Holbergs Forlægger, Jacob Preuss i København, der havde ladet Bogen trykke i Leipzig og saaledes undgaaet den danske Censur, benyttede sig af Sensationen og satte Prisen til 1 Rigsdaler! Med sin lange og følelsesbetonede Omtale af Niels Klim ønsker Holberg saaledes at dokumentere, at al Kritik af Romanen har én Kilde, samt at denne Mistænkliggørelse er aldeles uberettiget. Det skyldes sikkert fortrinsvis Niels Klim, at Holberg i dette Levnedsbrev kommer tilbage til Censuren i Danmark.

I sin Ungdom oplevede Holberg, at en anden Forfatter var kommet ham i Forkøbet (se S. 59). Nu frygter han, at Berruyers franske Værk om Guds Folks Historie skulde overflødiggøre hans fuldstændige Jødiske Historie, men beroliges.

Fra Bøgerne han har skrevet gaar Holberg over til dem han har læst. Der følger nemlig et højst værdifuldt Afsnit, hvor Holberg fortæller om sin Læsning og understreger, at det er egne, subjektive Meninger, han fremlægger.

INDLEDNING

Flere af disse Bedømmelser og Sammenligninger findes tidligere hos Holberg, bl. a. i Epigrammer fra 1737, men det er uden Tvivl *Montaigne's* store Kapitel *Des Livres*, Om Bøgerne, der har givet ham Lyst og Mod til at udfolde sin subjektive Litteraturkritik. Forrest stiller han da Grotius, hvad der atter vidner om den Aabenbaring, Natur- og Folkeretten havde været for den unge Ludvig Holberg. Saa følger de romerske Forfattere, som er langt vigtigere for ham end de græske, der omtales kort. Blandt de nyere Skribenter kommer først Historikerne. Som Indledning til den moderne Filosofi nævnes de gamle Moral-filosoffer: Cicero, Seneca, Plutark, der saaledes danner Baggrund for Montaigne, Bayle og Leclerc. Tvangløst glider det litterære og livsfilosofiske Essay over i det metafysiske og teologiske. Med en kort Exkurs om Descartes' og Newtons Teorier om Himmellegemernes Bevægelse slutter denne Afdeling.

Efter et Par Sider om praktiske, ulitterære Gøremaal – Kvæstararbejdet og især Godsejervirksomheden – kommer en Skildring, der meget svarer til det første Brevs store Selvportræt. Her er det Holbergs Suk over den begyndende Alderdoms Plager, hans Grunde til ikke at gifte sig, Forsvar mod Bebrejdelser for Angreb paa Præstestand og Universitetet, hans Helbred og Formueforhold.

Var Holberg ræd for, at al denne Snak »om mig selv« skulde kede Læseren? Inden det store Brev er slut, afbryder han to Gange Beretningen om sig selv og sine Studier og indlægger ligesom en Bog i Bogen. Først en *Betænkning over nogle europæiske Folkeslag*. Det var, ogsaa paa Holbergs Tid, en yndet litterær Sport at give Karakteristikker f. Eks. af de europæiske Nationer. Jeg kender ikke noget præcist Forbillede for Holbergs Samling; samme Aar, 1743, udkom i Bruxelles *Essais sur le génie et le caractère des nations*, af François-Ignace d'Espiard. Den sammenligner mange Nationers Særtræk. I de følgende Aartier fremkom paa Tysk, Fransk og En-

TRE BREVE OM MIG SELV

gelsk beslægtede Skrifter, 1772 saaledes i Leipzig *Charakteristik der vornehmsten Europäischen Nationen*, der angives at være oversat fra Engelsk. Den lille tætte Bog behandler nøjagtig samme Nationer som Holberg, men i Rækkefølgen: Englænderne, Franskmændene, Italienerne, Spanierne, Tyskerne og Nederlænderne. For Kontinentets Beboere stod Englænderne, der i det 17. Aarhundrede havde oplevet Borgerkrigens Rædsler, som uligevægtige, Ekstremister. Vi er langt fra en senere Tids Forestilling om den flegmatiske Englænder, eller common sense-Englænderen! (jf. F. J. Billeskov Jansen: *Holberg som Epigrammatiker og Essayist II*, 1939, S. 84-90, og Ludvig Holbergs *Memoirer*, 1943, S. 209-301).

Og saa vender Autobiografen tilbage til sine »øvrigte Studier«, der tales hastigt om Jura, Hebraisk, Retorik og Historie. Mellem denne Passage og nogle Ord om hans Beskæftigelse med Lægevidenskab og Musik indskyder Holberg en ny lille Bog, seks Essays som *Prøve paa et moralsk System*. De kom alle igen paa Dansk i *Moralske Tanker* (1744) og kan læses i vort Bind X. I Indledningen hertil udredes Forholdet mellem Holbergs latinske og danske Essays.

Elementerne i de tre latinske Breve fordeler sig da som følger. I det første Brev har vi Ungdomsromanen og en Selvanalyse, der i det tredje faar en mere reflekterende Karakter. I dem alle tre Meddelelser om Forfatterskabet, især til Brug for Udlandet. I andet Brev en historisk Beretning om en Storbrand; i det tredje en kritisk Fremstilling af personlig Læsning, samt to selvstændige Smaa-bøger: Om Nationalkarakterer og Seks moralske Essays. Holbergs Levnedsbreve er saa mangesidige, at de fører frem til alle hans Bøger. En kronologisk Oversigt over Holbergs Liv og Værk finder Læseren paa Tidstavlen i Bind I, S. 8-10.

Tekstgrundlag. Tre Breve om mig selv er nyoversat fra Latin af Christopher Maaløe efter *Epistola [prima 1728; secunda 1737; tertia 1743] ad virum perillustrem*, Ludvig

INDLEDNING

Holbergs Samlede Skrifter [henholdsvis Bind V, S. 3-102; IX, S. 165-73; XIV, S. 5-82]. Oversætteren har villet ramme Tonen i Holbergs muntert causerende Latin. Enkelte lærde Allusioner og Sammenligninger er gaaet ud; klassiske Verscitater er behandlet med betydelig Frihed. Det var Maalet at lade Selvbiografien fremtræde i moderne Sprogform med noget af den Charme, som kendetegner den anonyme danske Oversættelse, *Ludvig Holbergs Trede Epistle til ****, som udkom 1745. - Ved Udarbejdelsen af Noterne har jeg haft værdifuld Hjælp af cand. mag. Helle Badse.

Litteratur. Th. A. Müller: Den unge Ludvig Holberg, 1943. A. Kragelund: Ludvig Holberg Citatkunstneren (Holberg og den yngre Plinius) 1962. Ludvig Holbergs tre Levnedsbreve. Tekst og Oversættelse, Indledning og Oplysninger ved A. Kragelund. I-III, 1965. Ludvig Holbergs Memoirer. Kommenteret Udgave med samtidige Illustrationer ved F. J. Billeskov Jansen, 1945. - De tre Breve blev oversat til Tysk 1745, genudgivet 1754, 1763 og 1926; til Hollandsk 1765; til Engelsk 1827, genudgivet 1970 af S. E. Fraser, hos E. J. Brill, Leiden: Ludvig Holberg's Memoirs.